

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmûd b. Kâdî-i Manyâs, *Gülüstan Tercümesi: Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük* (haz. Mustafa Özkan), Ankara 1992; Seyf-i Sarâyî, *Gülüstan Tercümesi* (haz. Ali Fehmi Karamanlioğlu), İstanbul 1978; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, İstanbul 1269, s. 123; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1504; Ömer b. Mezîd, *Mecmûatü'n-nezâir* (haz. Mustafa Canpolat), Ankara 1982, s. 52, 168; *Osmanlı Mûellifleri*, II, 15; Kilisli Rifat, *Gülüstan Tercümesi*, İstanbul 1941; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 479; Abdülhak Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul 1970, s. 24.

MUSTAFA ÖZKAN

MANZUM

(bk. NAZIM).

el-MANZÛMETÜ'n-NESEFİYYE

(المنظومة النسفية)

Necmeddin en-Nesefî'nin
(ö. 537/1142)
hilâf ilmine dair eseri.

İslâm hukuk tarihinde manzum fıkıh kitabı yazma geleneğinin muhtemelen ilk örneğini teşkil eden eser Hanefî mezhebine ait ilk hilâf çalışmalarıdır. Kaynaklarda ve kütüphane kayıtlarında *el-Manzûme fi'l-hilâfiyyât*, *Manzûme fi'l-hilâf*, *Manzûmetü'l-hilâfiyyât*, *Manzûmetü'n-Nesefî fi'l-hilâf*, *Nazmü'l-hilâfiyyât* ve *el-Mu'tekad fi'l-hilâf* gibi adlarla anılmaktadır. Nesefî eserini *Nazmü'l-hilâfiyyât* olarak isimlendirir ve 14 Safer 504 (1 Eylül 1110) tarihinde tamamladığını belirtir. Müellifin kitabın sonundaki ifadesine göre manzume toplam 2666 beyitten meydana gelmektedir, Kâtib Çelebi ise beyit sayısını 2669 olarak verir.

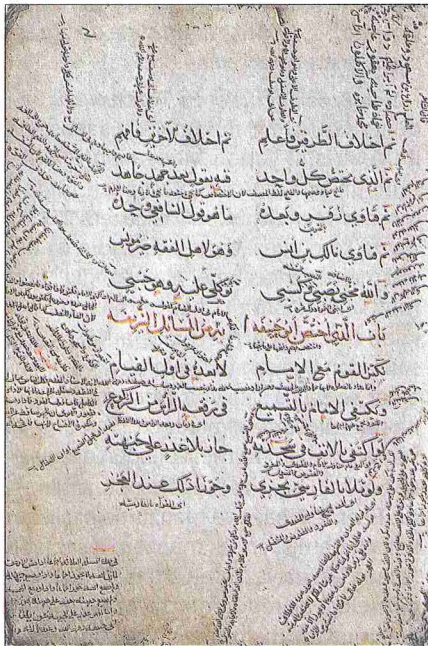
el-Manzûmetü'n-Nesefiyye on bölümden meydana gelmekte ve her bölümde bir imamın diğer imamlarla olan görüş ayrılıkları sıralanmaktadır. Birinci bölümde Ebû Hanîfe'nin, ikinci bölümde Ebû Yûsuf'un ve üçüncü bölümde Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin görüşleri ayrı ayrı anlatılmakta, daha sonra Ebû Hanîfe'nin Ebû Yûsuf'la, ardından İmam Muhammed'le birleştikleri görüşler, Ebû Yûsuf ile Muhammed'in ittifak ettikleri görüşler, bu üç imamın birbirinden ayrıldığı görüşler, bundan sonra da Züfer b. Hûzeyl, İmam Şâfiî ve İmam Mâlik'in görüşleri birer bölümde anlatılmaktadır. Eserde Ahmed b. Hanbel'in görüşlerine yer verilmez. İmamların bu farklı ictihadları, her bölümde tekrarlanan klasik fıkıh

kitapları sistematigi içerisinde namaz, oruç, hac, zekât, hudûd ... gibi alt başlıklar (kitab) halinde verilmektedir. Zaman zaman mezhep içinde tercih edilen görüşler de belirtilmiştir. Bu çalışmanın, Ebû Zeyd ed-Debûsî'ye nisbet edilen ve kavâiden hareketle ictihad farklarını ele alan *Te'sîsü'n-nazar* adlı eserle benzer bölüm başlıklarını taşıması dikkat çekicidir. Manzume mezhep içi hilâfiyata geniş yer veren bir çalışma olması bakımından da önem taşımaktadır. Eserde vezin gereği olarak Ebû Hanîfe için bazan "üstat, birinci", Ebû Yûsuf için "Ya'kûb, ikinci", Muhammed için "Şeybânî, İbnü'l-Hasan" isim ve sıfatları kullanılmıştır.

Tertibi, dilinin sadeliği ve kolay ezberlenmesi gibi yönleriyle uzunca bir süre medreselerde fıkıh öğretiminde önemli yer tutan eseri Taşköprizâde fıkıh bilgisi için yeterli olacak kitaplar arasında sayar (*Miftâhu's-sa'ade*, III, 15). Kütüphanelerde çok sayıda nüshasının bulunması ve üzerinde birçok şerh yapılması yaygın biçimde okunduğunu göstermektedir (bazı nüshaları için bk. Süleymaniye Ktp., Amcâzâde Hüseyin Paşa, nr. 232, Fâtih, nr. 2177; Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Arapça, nr. 4566; İÜ Ktp., AY, nr. 1256, 6338; Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 2177, 2240; Hacı Selim Ağa Ktp., Kemaîkeş Emîr Hoca, nr. 109).

Hanefîler'ce büyük önem verilen *el-Manzûmetü'n-Nesefiyye* üzerinde şerh, ihtisar ve tercüme şeklinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Şerhleri: 1. Alâeddin el-Üsmendî, *'Avnü'd-dirâye ve muhtelifü'r-rivâye fi şerhi Manzûmeti'n-Nesefî* (Süleymaniye Ktp., Damad İbrâhim Paşa, nr. 573; Lâleli, nr. 1041). Aynı müellife *Haşrû'l-mesâ'il ve kaşrû'd-delâ'il şerhu Manzûmeti'n-Nesefî* adıyla (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 764; Âşir Efendi, nr. 1171; Yazma Bağışlar, nr. 2288) başka bir şerh de nisbet edilmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1636, 1868). 2. Ebû'l-Mehâmid Mahmûd b. Muhammed el-Buhârî el-Efşencî, *Haķā'ıku'l-Manzûme* (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 429; Fâtih, nr. 1697, 1822; Beşir Ağa, nr. 269). Müellifin yedi yılı aşkın sürede tamamladığı eser *Huşûlü'l-me'mûl* adıyla da anılmaktadır (Brockelmann, GAL, I, 550; Suppl., I, 761). 3. Tâceddin Muhammed b. Mahmûd ez-Zevzenî, *Mülteka'l-bihâr min mülteka'l-aḥbâr* (Süleymaniye Ktp., Yenicami, nr. 474; Lâleli, nr. 1046; Şehid Ali Paşa, nr. 849). 4. Ebû'l-Berekât en-Nesefî, *el-Mustaşfâ fi şerhi Manzûmeti'n-Nesefî fi'l-hilâf* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1304; Cârullah Efendi, nr. 755, 756; Fâtih, 1841-1848; Lâleli, nr. 979). Nesefî bu şerhini

Manzûmetü'n-Nesefiyye'nin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Amcâzâde Hüseyin Paşa, nr. 232)

daha sonra *el-Muşaffâ* adıyla ihtisar etmiştir (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 746; Damad İbrâhim Paşa, nr. 570, 571; Fâtih, nr. 1821, 1823-1826; Yazma Bağışlar, nr. 1034). 5. Hattâb b. Ebû'l-Kâsım Karahisârî, *el-Kâfi fi şerhi Nazmi'l-hilâfiyyât li'n-Neseî* (Süleymaniye Ktp., Damad İbrâhim Paşa, nr. 572, Fâtih, nr. 1814-1820, 1827, 2177, Lâleli, nr. 1044, Se-rez, nr. 697; Manisa İl Halk Ktp., nr. 503). 6. Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ali, *Şerhu Manzûmeti'n-Neseî* (Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 382). 7. Şerefeddin Muhammed b. Ali Dihkân en-Neseî, *Şerhu Manzûmeti'n-Neseî fi'l-hilâfiyyât* (Süleymaniye Ktp., Turhan Vâlide Sultan, nr. 134; Fâtih, nr. 1828). 8. Radiyyüddin İbrâhim b. Süleyman el-Hamevî el-Mantikî, *el-Cevâhirü'l-mazmûme fi şerhi'l-Manzûme* (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1050; Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 821, 822). 9. Ebû Bekir Muhammed el-Haddâd, *Nûrû'l-müstenîr* (Millet Ktp., Murad Molla, nr. 919). 10. Nâsirüddin Nebî b. Mürsel Tokadî, *Şerhu Nazmi'l-hilâfiyyât li'n-Neseî* (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 382). Kaynaklarda Ebû İshak Cemâleddin İbrâhim b. Ahmed el-Mevsilî, Ali b. Hüseyin es-Suğdî, Kâdîhan, Musan-nifek, Muhammed b. Hasan el-Kevâkibî el-Halebî gibi âlimlerin de bu manzumeyi şerhettikleri belirtilmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1868; Brockelmann, *GAL*, I, 550; *Suppl.*, I, 761).

Tercümeleri. Eseri Hama hâkimi İbrâhim b. Mustafa b. Alişir el-Melifdevî (el-Müleyfedevî) önce manzum olarak Türkçe'ye çevirmiş, ardından kısa bazı açıklamalarla şerhetmiştir. Manzurne 731-732 (1331-1332) yılları gibi erken bir tarihte Anadolu dışındaki bir bölgede (Hama-Suriye) Oğuz Türkçesi'ne tercüme edilmiş ve bu tercüme Türk dilinin en önemli yâdigârlarından biri olarak kabul edilmiştir. Çevirinin British Museum'da bulunan tek nüshası, Milan Adamovic tarafından *Die Rechtslehre des Imâm an-Nasaî in Türkischer Bearbeitung vom Jahre 1332* (Stuttgart 1990) ve Azmi Bilgin tarafından *Nazmü'l-Hilâfiyyat Tercümesi* (Ankara 1996) adıyla transkripsiyonlu metin ve tıpkıbasım olarak yayımlanmıştır. Manzumenin Arapça aslına göre baş tarafından altı bölümün eksik olduğu bu tercümede 1600 civarında beyit yer almaktadır.

Muhtasarları. Ebû'l-Velîd İbnü's-Şihne, *el-Manzûmetü'n-Neseîfiyye*'ye Ahmed b. Hanbel'in görüşlerini de ilâve etmiş ve eseri 1000 beyit halinde kısaltmıştır.

Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Muhammed el-Lahmî de *Hilâfiyyâtü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel* adıyla (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 762) yaklaşık 580 beyitten oluşan bir eser yazarak manzumenin Ahmed b. Hanbel'in görüşleriyle ilgili eksikliğini gidermeye çalışmıştır. Muzafferüddin İbnü's-Sââtî, *Mecma'u'l-bahreyn* adlı eserinde Kudûrî'nin *el-Muhtaşar*'ı ile Neseî'nin bu eserini bir araya getirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Necmeddin en-Neseî, *el-Manzûmetü'n-Neseîfiyye*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 2177; *Şerhu Hâfıziddin en-Neseî li-Kitâbi'l-Müntehab fi uşûli'l-mezheb* (nşr. Salim Ögüt, doktora tezi, 1408/1988), DİA Ktp., nr. 8693, neşreden giriş, I, 37-38; İbrâhim b. Mustafa b. Alişir el-Melifdevî, *Nazmü'l-Hilâfiyyât Tercümesi* (haz. Azmi Bilgin), Ankara 1996, hazırlayanın girişi, s. 18-23; Kureşi, *el-Cevâhirü'l-muhtâyye*, I, 66, 84; II, 166; Taşköprizade, *Miftâhu's-sa'ade*, III, 15; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1636, 1867-1868; Ahlwardt, *Verzeichnis*, IV, 279; Brockelmann, *GAL*, I, 477, 550; *Suppl.*, I, 761-762; M. Adamovic, *Die Rechtslehre des Imâm an-Nasaî in Türkischer Bearbeitung vom Jahre 1332*, Stuttgart 1990, s. 2-10; W. Madelung, "Alâ'-al-Din Samarqandî", *Elr.*, I, 782-783.

FERHAT KOCA

MANZÛR b. ZEBBÂN

(منظور بن زبن)

Manzûr b. Zebbân b. Seyyâr el-Fezârî
(ö. 25/645)

Sahâbî, muhadram şair.

Hasan b. Hasan b. Ali'nin anne tarafından dedesi ve Gatafân'ın kollarından Fezâre kabilesinin reisi olduğu belirtilmektedir. Annesinin ona olan hâmileliği uzun sürdüğünden kendisine "Manzûr" (yolu beklenen) adının verildiği söylenmektedir. Manzûr'un tanınmasını sağlayan olay, babası öldükten sonra onun eşlerinden Müleyke (Melike) bint Hârice el-Müzeniyeye ile (Ümmü Havle) evlenmesidir (nikâh-ı makt). Bu evlilikten Hâşim, Abdülcebbâr ve Havle adlı çocukları doğdu. Manzûr'un üvey annesiyle evlenmesinin Hz. Peygamber zamanında İslâmiyet'i kabul etmesinden sonra olduğu rivayet edilmektedir. Olayı haber alan Resûl-i Ekrem'in onun öldürülmesi için Berâ b. Âzib'in dayısı Ebû Bürde b. Niyâr'ı veya Hâris b. Amr'ı bir seriyye ile birlikte görevlendirdiği söylenmekte, ancak işin nasıl sonuçlandığı hakkında bilgi bulunmadığı gibi rivayette Manzûr'un adı da geçmemektedir (*Müsned*, IV, 290). Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti döneminde Manzûr ile Müleyke'nin nikâhlarını öğrendiği, her ikisini Medine'ye getirterek bu evliliğe son verdiği de nakle-

dilmektedir. Diğer bir rivayete göre ise bu evliliği Hz. Ömer öğrenmiş, çifti Medine'ye getirtmiş, Manzûr'a şarap içtiği ve babasının karısı ile evlendiği söylentilerinin doğru olup olmadığını sormuş, o da söylenenlerin doğru olduğunu söylemiş, ancak bunların haram sayıldığına dair bilgisi bulunmadığına yemin etmiş, halife onu birkaç saat hapsedtikten sonra bu evliliği feshetmiştir. Müleyke ile ilgili olarak da iki farklı rivayet bulunmaktadır. Birincisine göre Hz. Ömer eşinden ayrılan Müleyke'nin bakımını kimin üstleneceğini sormuş, bu görevi Abdurrahman b. Avf üstlenerek onu evine götürmüştü, daha sonra onun kaldığı ev "dârü'l-Müleyke" diye anılmıştır. Müleyke'yi Talha b. Ubeydullah'ın nikâhladığı da söylenmektedir. Manzûr'un çok sevdiği eşinden ayrılmasının acısını şiirlerle dile getirdiği, onunla karşılaştığı zaman kendilerini ayıranları lânetlediği ileri sürülmektedir. "Babalâ-rınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin" âyetinin (en-Nisâ 4/22) Manzûr hakkında nâzil olduğu söylenmekteyse de benzeri olaylar çok görüldüğü için bu tür rivayetleri ihtiyatla karşılamak gerekir. Nitekim tefsirlerde bu âyetin nüzûl sebebi ve yorumu konularında Manzûr'un adı geçmemektedir. İyi bir şair olan Manzûr'un eşinden ayrılmasından duyduğu elemi dile getiren birkaç mısraından başka şiirlerini rastlanmamaktadır.

Manzûr'un Müleyke ile evliliği dışında Hz. Ebû Bekir zamanında karıştığı bir olay daha nakledilmektedir. 11 (632) yılında Fezâre kabilesinden toplanan zekât mallarını Hârice b. Hısn el-Fezârî'nin zekât memurunun elinden alıp tekrar kabilesine götürmesi üzerine Hz. Ebû Bekir 100 kişiyle bu kabileye doğru yola çıkmış, kendilerini Hârice b. Hısn ile Manzûr b. Zebbân'ın yönettiği Gatafânlılar karşılamış, Manzûr ve diğer isyancılar müslümanlar karşısında tutunamayıp kaçmışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 290; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 325-326; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, Beyrut 1958, XII, 181-192; XXIII, 502-510; Merzûbânî, *Mu'cemü's-şu'arâ* (nşr. F. Krenkow), Kahire 1354, s. 374; Hatib el-Bağdâdî, *el-Esmâ'ü'l-mübhem* (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid), Kahire 1405/1984, s. 469-471; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, V, 272-273; Kurtubî, *el-Câmi'*, Beyrut 1965, III, 103-104; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VI, 220-224; VII, 36-37; VIII, 134-135.

ASRİ ÇUBUKÇU

MARAS

(bk. KAHRAMANMARAS).